

Gryteryds kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Gryteryds socken i Gislaveds kommun, Jönköpings län, Växjö stift

Gryteryds kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Gryteryds socken i Gislaveds kommun, Jönköpings län, Växjö stift

Jönköpings läns museums dnr: 2019-039

Rapport och foto: Charlotte Mårland

Grafisk mall: Anna Stålhammar

Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2020

Innehåll

Inledning.....	5
Inventeringens uppläggning.....	5
Allmän kyrkogårdshistorik.....	6
Tre vanliga gravvårdstyper.....	8
Lagstiftning.....	8
Kulturmiljölag (1988:950).....	8
1 kap. Inledande bestämmelser.....	8
4 kap. Kyrkliga kulturminnen.....	9
Begravningslag (1990:1144).....	9
7 kap. Gravrätt.....	9
Gravrättens upphörande.....	10
Allmänna skötselråd.....	11
Gryteryds kyrka och kyrkomiljö.....	12
Kyrkogårdens historia.....	12
Beskrivning av kyrkogården idag.....	13
Allmän karaktär.....	13
Omgärdning.....	13
Ingångar.....	13
Vegetation.....	13
Gångsystem.....	14
Gravvårdstyper.....	14
Beskrivning av kvarter.....	14
Kvarter A och B.....	14
Kvarter C.....	15
Kvarter D och E.....	16
Kvarter F och G.....	16
Händelsehistorik.....	17
Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet.....	17
Att tänka på i förvaltningen av kyrkogården.....	18
Administrativa uppgifter.....	19
Arkiv.....	19
Tryckta källor och litteratur.....	19
Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar.....	20

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

På uppdrag av Gislaveds pastorat har Jönköpings läns museum tagit fram föreliggande inventering och förslag till bevarandeplan för Gryteryd kyrkogård. Fältarbetet har genomförts under sommaren 2019. Resultatet har därefter diskuterats med uppdragsgivaren och sammanställts under vintern 2020.

Kyrkogårdar och begravningsplatser utgör en viktig del av landets kulturarv och deras kulturvärden regleras av kulturmiljölagen. Kulturhistoriskt värdefulla gravar kan också skyddas av begravningslagen. I första hand är det Svenska kyrkan som har ansvar för att förvalta detta kulturarv med hänsyn till dess värden. Därför är det angeläget att kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden kartläggs och preciseras. En viktig del av värdena ligger i äldre gravar och deras utsmyckning.

En bevarandeplan är ett kunskapsunderlag som är tänkt att vara till hjälp och vägledning vid vård, underhåll och förändringar på kyrkogårdarna. Planen kan även fungera som beslutsunderlag för länsstyrelse och stift vid handläggning av olika ärenden.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en översiktlig historik över kyrkogården, en beskrivning med fotografier av de olika kvarteren och deras kulturhistoriska värden samt avslutningsvis en katalog över särskilt värdefulla gravar.

Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering på kyrkogården samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har varit aktuella kyrkoarkiv på Landsarkivet i Vadstena, Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur, exempelvis hembygdslitteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia.

För kyrkogården har en sammanfattande kulturhistorisk bedömning gjorts där de kulturhistoriska värdena lyfts fram. Den kulturhistoriska bedömningen av kyrkogården i allmänhet har gjorts i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv, utan kan vara föremål för omvärderingar. Vid bedömningen har hänsyn tagits till varje enskild kyrkogårds historia och egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den övergripande kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar, utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort.

Inför planerade förändringar eller större underhållsåtgärder krävs i regel tillstånd från länsstyrelsen.

En av landers få bevarade kyrkobalkar finns i Brandstorp i Habo kommun.

Den förindustriella kyrkogården var en ängsmark med endast få vårdar av beständigt material. Här har karaktären blivit bevarad på Ornunga gamla kyrkogård, Vårgårda kommun.

Rapporten avslutas med själva inventeringen av kulturhistoriskt värdefulla gravplatser, vilken är avsedd att fungera som en bevarandeplan. Gravarna och deras utsmyckning redovisas i tabellform med text och fotografier samt på en gravkarta. De kulturhistoriskt värdefulla gravarna är kategoriserade i två grupper: *I. Mycket värdefulla* (som i första hand föreslås bevaras på plats) och *II. Värdefulla* (som bör bevaras eller återanvändas på plats eller i andra hand placeras på annan del av kyrkogården beroende på vari värdet består).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Charlotte Mårland vid Jönköpings läns museum under 2019. Vid urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravar har samråd förts med pastoratet.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen och i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravnings seder är att platsen för begravingarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur, men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, som ibland kunde vara manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hörde även stigluckan, som både hade en symbolisk och praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man gravsätte snarare folk efter deras gårds- eller bytillhörighet i grupperingar med olika form, vilket var en förkristen sedvänja. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven. Gravar markerades istället endast av en jordhög. Om en vård trots allt sattes upp var den vanligen av trä, men sten eller smide förekom undantagsvis. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården även på ett nyttobetonat sätt, där exempelvis hö kunde bärgas.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjades förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 hade många landsortskyrkogårdar kvar den ålderdomliga ängskaraktären. Förnyelsevägen började i städerna genom nya bestämmelser om externa begravningsplatser. Gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjöds av hygieniska skäl och i stället skulle friliggande begravningsplatser förläggas utanför städerna. Denna process inleddes på 1780-talet och en tydlig kunglig förordning från 1815 angav att begravingar innanför stadskärnan måste upphöra och att begravningsplatser – utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – skulle anläggas

utanför stadsområdena. År 1805 beslutades dessutom att staten genom sin myndighet Överintendentsämbetet skulle ansvara och ha överinseende över att kyrkogårdar och begravningsplatser blev prydligt och hälsosamt anlagda.

Runt om i landet anlades många begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anlades med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man tillhörde ersattes nu av kategorierna köpegravar respektive allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna. Köpegravarna anlades ofta med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgärdningar. Andra begravdes kostnadsfritt utmed den så kallade allmänna linjen. Där gravsattes man tätt i en kronologisk ordning allt eftersom dödsfallen inträffade. Man begravdes således oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast små, oansenliga och inte särskilt varaktiga. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde å ena sidan och allmänt område å den andra speglade ett socialt uppdelat samhälle.

Trädkransen utefter kyrkogårdens yttre begränsningar introducerades först på städernas begravningsplatser, men nådde under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med ett hängande växtsätt. I början av 1900-talet planlades även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas – skogskyrkogården. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922.

Vid 1900-talets mitt var kyrkogårdarna särskilt utvecklade, men nu inleddes en period av förenkling och rationalitet. Företeelsen med allmänna linjen levde kvar till mitten av 1900-talet, men upphörde officiellt 1964. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgärdningar och grusbäddar för att ersätta det med mer lättskötta gräsmattor. Den sociala utjämningen av ståndssamhället avspeglades på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar och oftast i ett liggande format.

Från och med 1980-talet blev gravvårdarna återigen mer individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar

Åsenhöga ödekyrkogård (Gnosjö kommun). På denna kyrkogård är mycket av den ålderdomliga, ängsliknande karaktär, som varit vanlig i äldre tid bevarad.

På de mer påkostade köpegravarna var både gravvård och inhägnad omsorgsfullt utformade. Här ett exempel från Norra Solberga kyrkogård i Nässjö kommun.

På kyrkogården i Ingatorp (Eksjö kommun) kan man uppleva den allmänna linjens gravområde med små anspråkslösa vårdar tämligen intakt.

Ett exempel på en gravvård från 1960-talet på begravningsplatsen i Aneby.

från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också exempelvis minneslundar för aska som grävs ner anonymt utan plats för namn, men med gemensam plats för blommor. Ett annat alternativ är askgravlundar, där den plats var och en begravts på markeras.

Tre vanliga gravvårdstyper

Det finns en stor variation vad gäller gravvårdarnas utformning, men här presenteras tre typer som är särskilt vanliga.

Från det sena 1800-talet fram till 1920-talet var det vanligt att köpegravar förseddes med påkostade vårdar med stående format. Det kunde vara högresta bautastenar, obelisker och liknande. Dessa vårdar restes ofta över samhällets övre skikt och inte sällan är de försedda med både titel, namn, årtal, hemvist och ett bibelcitat. Vårdar av denna typ är ofta påtagligt karaktärskapande och betydelsefulla i kyrkogårdsmiljön. De kan också ha ett konstnärligt värde.

I kontrast till de mer påkostade gravvårdarna finns de mindre stenarna, som restes inom den allmänna linjen. Dessa har ofta en rektangulär form utan utvecklad utsmyckning. Texten är ofta lakonisk – förnamn, ofta men inte alltid efternamn, hemvist och årtal. Dessa enkla vårdar är i sig inte iögonfallande, men berättar ändå om en viktig del av det äldre gravskicket och samhällets hierarkiska organisation.

Tiden efter andra världskriget medförde en långtgående förenkling av gravvårdarna, som samtidigt skapade en likriktning. Stenarna tillverkades maskinellt och det fanns ofta en standardiserad uppsättning symboler som kunde tillföras och kombineras. Kyrkogårdsmiljöer som domineras av dessa stenar kan naturligtvis också ha ett kulturhistoriskt värde, men då är det i regel inte de enskilda vårdarna som är intressanta utan snarare helheten.

Lagstiftning

Kulturvärden på kyrkogårdar skyddas såväl i kulturmiljölagen som begravningslagen. Här nedan följer utdrag som har bäring på förvaltningen av kyrkogårdarnas kulturvärden.

Kulturmiljölagen (1988:950)

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön.

Ansvar för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på

kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lag (2013:548).

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Begravningsplatser

11 § I värden av en begravningsplats skall dess betydelse som en del av vår kulturmiljö beaktas. Begravningsplatserna skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.

12 § Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i 1 kap. 1 § begravningslagen (1990:1144). Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar och portaler. Lag (1990:1146).

13 § I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen

1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
 2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning.
- Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. Lag (1999:304).

Väsentliga förändringar kan innebära till exempel ändring av omgärdning, trädplanteringar, större omplaneringar av gravkvarter, ändringar i gångsystem och dess beläggning, nya belysningsinstallationer.

Begravningslag (1990:1144)

7 kap. Gravrätt

Gravanordningar m.m.

25 § Gravplatsen får förses med gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

26 § Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och

ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock besluta de begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

Gravrättens upphörande

37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, ska upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, ska den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats. Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturmiljöarbetets intressen finns i kulturmiljölagen (1988:950). Lag (2013:552).

Ibland uppstår frågan om ansvar och skydd för en enskild gravvård. Så länge gravrätten inte gått ut ägs gravvården m.m. av gravrättsinnehavaren. När gravrätten gått ut övertas ansvaret av upplåtaren, vilket oftast är pastoratet. Om gravvården således står kvar på den tillhörande graven ger begravningslagen ett skydd. Om gravvården däremot flyttas till en annan plats på kyrkogården eller förvaras i kyrkobyggnaden kan det vara aktuellt att föra in den i kyrkans inventarieförteckning.

Allmänna skötselråd

Grunden för skötseln av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är att de inte skadas, utan ges en så lång livslängd som möjligt. De förebyggande åtgärderna är väsentliga och kan motverka uppkomsten av skador genom till exempel mekanisk åverkan, biologisk påväxt och väder.

Vid rengöring och reparation av vårdar av mjukare bergarter (kalk- och sandsten) och järn som är över 100 år gamla bör konservator för sten respektive metall kontaktas för rådgivning eller åtgärd.

En orsak till skador är mekanisk åverkan genom trädgårdsfordon och andra redskap. Varsamhet vid gräsklippning minimerar risken för sprickor och bortfall av material.

En annan orsak är nederbörd och biologisk påväxt av lavar, alger och mossor. Dessa gynnas av att en sten står skuggigt och fuktigt. Liggande hållar och stående vårdar av mjuk bergart som kalk- och sandsten är särskilt känsliga för vådrets makter. På vintern tränger fukt in i sprickor och vidgar dessa och spränger till slut bort stenmaterial. Detta kan på sikt helt radera ut en inskription eller relief. Därför är det viktigt att hålla till exempel hållar rena från löv och grenar. Känsliga vårdar och hållar av hög ålder kan med fördel ges en skyddsklädsel eller täckning permanent eller under vinterhalvåret för att motverka frostsprängning.

Vårdar och gravstaket av järn är en kategori för sig, som kräver kontinuerligt underhåll. Vid ommålning befrias metallen från rostbeläggning med stålborste. Därefter grundas järnet med mörja och slutstrykes med linoljefärg. Lagningar bör anförtros åt hantverkare eller konservator med erfarenhet av järnslagningar.

Rostande förankringsjärn och dubbar är en annan vanlig orsak till skador. När järnet rostar och utvidgar sig så sprängs stenen. Ett viktigt arbete är därför utbyte av beslag och dubbar av järn mot rostfritt stål.

Rengöring av vårdar kan ha olika syften. Ofta sker det i första hand av estetiska skäl. Som regel bör den på kulturhistoriskt värdefulla vårdar vara motiverad av hänsyn till att påväxt riskerar stenens fortbestånd (kalk- och sandsten) eller för att förbättra förståelsen av objektet och kunna tolka och uppleva inskriptioner eller utsmyckningar. Enklare rengöring kan göras med ljummet vatten med liten tillsats av såpa eller diskmedel och med mjuka borstar som inte repar. Lämplig tid för detta är tidig vår och sen höst då exempelvis lavar är mer aktiva och mjuka då. Vårdar av hårdare bergarter som granit kan rengöras med högtryckstvätt, men endast där inte förgyllning och dekorationer kan skadas. Vårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde och påtaglig skadebild (pågående bortfall av stenmaterial eller sprickor) bör rengöras av konservator.

Marschaller och stearinljus kan avsätta sot eller stänk på gravvårdarna. Detta kan förebyggas genom att exempelvis använda lämpliga hållare.

Biologisk påväxt, troligen rödalger, på en gravvård på Villstads kyrkogård i Gislaveds kommun.

Kalksten har en förmåga att spjälka sig och spricka. Denna sten på Forserums kyrkogård i Nässjö kommun kräver insatser av en stenkonservator.

Gryteryds kyrka och den gamla kyrkogården ligger på en platå ovanför landsvägen.

Ett fåtal äldre vårdar har placerats på den gamla kyrkogårdens östra del.

Gryteryds kyrka och kyrkomiljö

Gryteryds socken utgör en kuperad skogsbygd vid gränsen till Halland. Flera sjöar och mossar bryter upp terrängen. Fornlämningsbilderna är mycket mager, sannolikt tillkom ingen fast bosättning förrän i övergången mellan järnålder och medeltid. Sockennamnets ändelse på -ryd (röjning) brukar ses som en indikation på detta. Flera gårdsnamn på -ryd, -hult, -bo och -hestra torde kunna härledas till medeltid. Sockennamnet förekommer första gången i skrift 1337. Socknen har varit en utpräglad småbrukarbygd där boskapsskötseln för avsalu i Halland varit en viktig näring. Den enda större gården är det f.d. säteriet Böjeryd med anor från åtminstone senmedeltid. Godset har ägts av släkterna Hård och Gyllenhammar. Ur kyrkligt hänseende var Gryteryd annex till Södra Hestra, men detta pastorat är idag sammanslaget med Burseryd.

Kyrkbyn ligger centralt i socknen vid vägen mellan Södra Hestra i nordost och halländska Kinnared i söder. Bebyggelsen är gles och ligger spridd. Kyrka, kyrkogård och sockenstuga ligger på en platå vid landsvägens norra sida. I anslutning finns smärre hag- och åkermarker, i övrigt rör det sig om låglänta skogspartier. Sockenstugan ligger vid en asfaltsplan öster om kyrkogården. Upp till denna leder söder om kyrkogården en stödmurskantad väg. Den timrade tvåvåningsbyggnaden är uppförd som folkskola under 1800-talets förra hälft och tjänar sedan 1991 som församlingshem, en sal är därvid utbyggd på baksidan. Fasaderna är klädda med rödfärgad locklistpanel och sadeltaket med enkupigt lertegel. Mellan kyrkogårdens västra hälft och landsvägen är en asfalterad parkering samt en rad av unga björkar.

Kyrkan är uppförd av sten 1763 – 64 med fullbrett, rakt avslutat kor och i norr en sakristia. Fasaderna är vitputsade och det branta sadeltaket täckt med enkupigt lertegel. I väster är ett torn från 1822 med nyklassicistisk lanternin. Den befintliga kyrkan föregicks av en sannolikt medeltida träkyrka med klockstapel.

Kyrkogårdens historia

Kyrkogården har medeltida ursprung. Om dess tidiga historia är föga känt. Under 1800-talet uppfördes kring kyrkogården en stenmur. Enligt 1829 års inventering fanns inga gravvårdar på kyrkogården. En ny lägre liggande kyrkogårdsdel tillkom i väster på 1910-talet. Under 1900-talets förra hälft var större delen av gravarna belagda med singel, detta var dock förbjudet redan 1949 och har idag nästan helt försvunnit. 1971 gjordes en ny utvidgning åt väster efter ett förslag av ingenjör Lars-Gunnar Lindstén, Hyltebruk. Grusbäddar och gravramar förbjöds på denna del. Grindarna utformades i likhet med dem på övriga kyrkogården, vilka bytts ut vid 1900-talets mitt.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Kyrkogårdens ursprungliga del har en rektangulär form med kyrkan i mitten, på sedvanligt vis med koret mot öster. Sydost om kyrkan befinner sig kvarter A, i sydväst kvarter B och i norr kvarter C. Väster om gamla kyrkogården ligger de båda 1900-talsutvidgningarna, på en nivå drygt 1, 5 meter lägre. Närmast är kvarteren E och D från 1910-talet och längst i väster kvarteren F och G från 1971.

Omgärdning

Gamla kyrkogården omges av 1800-talskallmurar med marksten i block och hållar. I söder och väster är det närmast en stödmur, den senare med kilade stora block. Muren har en höjd av 1 – 1, 5 meter och en bredd av ca 1 meter. I linje med tornporten är en 1900-talstrappa av betong som leder ned till de lägre liggande delarna av kyrkogården. Murkrönen är beväxta med mossor, ormbunkar och sedum. Kvarter D och E avgränsas av en låg kallmur av grovt tuktade markstensblock, under halvmetern hög och bred. I söder är murkrönet försett med pollare och järnrör. Denna mur har en utlöpare längs södra sidan av kvarter G. I övrigt avgränsas kvarter F och G av en oxbärshäck.

Ingångar

Kyrkogården gamla del har två ingångar, en mitt på södra sidan och en i öster i linje med kyrkans södra långsida. Båda har toppiga granitstolpar från ca 1900 med fasade kanter och smidda pargrindar från 1900-talets mitt. Södra ingången har en smärre trappa av tuktad granit med avsats. Ett äldre, nygotiskt, grindpar i gjutjärn från förra sekelskiftet ligger lutade mot norra kyrkogårdsmurens utsida. Ingångarna till de båda utvidgningarna är placerade i dessas sydöstra hörn i vinkel. Utformningen är samma som hos ovannämnda, med undantag för att 1971 års grindstolpar är av betong.

Vegetation

Någon sammanhållen trädkrans finns inte runt kyrkogården, men skog och lövdungar bildar en avgränsning i norr och väster. Vid gamla kyrkogårdens södra sida växer två gamla lindar och två gamla lönnar. Sekelgamla lönnar växer även i kyrkogårdens nordöstra hörn, utanför norra muren och vid gamla delens nordvästra hörn. Vidare finns några syren- och snöbärbuskar. Öster om koret är en triangulär rabatt med högväxta prydnadsbuskar. Längst i väster växer utanför kyrkogården en rad med vitpilar.

Kyrkogårdens utvidgning ligger i nivå med landsvägen och ansluter till den gamla kyrkogården uppe på platån genom en trappa.

Den gamla kyrkogårdens södra entré markeras av två äldre lindar.

Den gamla kyrkogårdens sydvästra kvarter domineras av högresta vårdar som vittnar om det tidiga 1900-talets gravvårdsideal.

Askgravlunden i kyrkogårdens sydöstra hör vittnar om de samtida begravningskicken.

Gångsystem

Alla gångar är asfalterade. Fram till kyrkan löper raka, breda gångar från trappan i väster samt ingångarna i söder och öster. Från östra ingången går i vinkel en mindre gång till sakristian. Från trappan löper en smal gång rakt västerut. Vid trappan ansluter i rät vinkel en gång från ingången i söder.

Gravvårdstyper

Kyrkogården kan uppvisa gravkonst från 1700-talet fram till idag. De äldsta vårdarna är huggna för hand i granit, respektive smidda. Ett vanligt inslag på den gamla delen av kyrkogården är det förra sekelskiftets resliga vårdtyper av granit, vanligen i form av bautasten eller obelisk. Med mellankrigstidens bestämmelser om maximihöjd på vårdar fick status istället uttryckas på bredden. Bruket av grusbäddar med inramning av sten eller häck var vanligt bland dessa, liksom hos de föregående, men kvarstår idag bara i enstaka fall. Ofta utgjorde vård och stenram en helhet som blivit bruten när stenramen avlägsnats. Någon allmän linje tycks ej ha funnits på kyrkogården, men exempel finns ändå på de små liggande stenar som brukade vara vanliga i detta sammanhang. Under efterkrigstiden blev vårdarna enklare i sina former samt mer och mer uniforma. En orsak var det begränsade utbudet av tillverkare, vilka ofta nyttjade samma kataloger. En annan orsak var tidens kollektivistiska samhällsanda. Genomgående under hela 1900-talet har granit varit närmast allenarådande som material, mot seklets slut företrädesvis ljus granit medan svart präglade de första decennierna.

Beskrivning av kvarter

Kvarter A och B

Allmän karaktär

Kvarter A och B utgör de båda kvarteren söder om kyrkan. Gravarna ligger i nord-sydliga rader med vårderna vända mot öster, med undantag för den västligaste raden i A som är vänd mot gången. Endast ett mindre antal gravar är familjegravar. Den östra hälften av kvarter A har under senare år tagits i bruk; i det sydvästra hörnet har en askgravlund anlagts år 2012. Den mellersta delen består av rader av urngravar markerade med mindre hällar eller naturstenar.

Gravvårdstyper

Kvarteren domineras av det förra sekelskiftets högresta vårdar, vanligen i svart granit. Till antalet utgör de ungefär hälften av vårdarna, medan den andra hälften har den låga profil som blev vanlig omkring 1940. Äldsta vårderna är rest 1883, följda av en vård från 1887 med en biskop av Thorvaldsen med namnet "Dagen". En vanlig högre vårdtyp från ca 1900 avslutas med ett litet kors i samma material som stenen. Ursprungligen har flera gravar haft grusbädd, men av detta kvarstår idag inget. Titlar är vanligt på de

äldre vårdarna. Mest frekventa är hemmansägare och kyrkovärd, vidare finns organist, kantor och lärarinna. Urngravarna i sydost har små liggande stenar från 1980-talet till idag. Deras låga antal visar på detta gravskicks begränsade utbredning i bygden.

Kulturbeskrivning och karaktär

Kvarter A och B har varit kyrkogårdens mest statusfyllda del genom sitt läge vid kyrkans sydsida och huvudingången. En stor andel påkostade vårdar från förra sekelskiftet ger kvarteren deras karaktär. Dock har tidigare gravarrangemang som grusbäddar och ramar bortrationaliserats. Titlarna på vårdarna speglar ett starkt bondesamhälle och dess aktörer.

Kvarter C

Allmän karaktär

Kvarter C upptar kyrkogårdens norra del. Endast ytan i väster är tagen i bruk med gravar i nord-sydliga rader och vårdar vända mot öster. Övriga delar norr och nordost om kyrkan har för hög berggrund för kistbegravningar. I nordöstra hörnet har dock äldre vårdar getts en museal uppställning. En äldre vård på ursprunglig plats står öster om koret.

Gravvårdstyper

Hälften av gravvårdsbeståndet i väster är resliga vårdar från tidigt 1900-tal, de övriga är från 1940-talet och framåt med låg profil och rektangulär form. Äldsta vården är rest 1905. En sten från 1914 har händer och inskriptionsplatta i marmor. Endast två vårdar bär titel, den ena efter en hemmansägare och den andra efter kyrkoherde Carl Lindstén, död 1976. Ensam öster om koret står en handhuggen granitvård från 1812 med stram nyklassicistisk form. Den minner om sergeant C.F. Gyllenhammar, ägare av säteriet Böjeryd. Av museivårdarna i nordöstra hörnet är två stycken smidda hjulkors med flöjel, daterade 1842 respektive 1843. Det ena står inom ett silverfärgat smidesstaket. Vid östra muren står tre handhuggna granitvårdar från 1853 med nyklassicistisk form, en otuktad rest håll med ristad inskription och årtalet 1771 (kyrkogårdens äldsta vård) samt tre små marmorplattor från 1893 – 1907.

Kulturbeskrivning och karaktär

Kvarter C är till följd av markförhållanden endast delvis nyttjat, men den tomma ytan norr om kyrkan kan även ha en förklaring i de föreställningar som förr varit knutna till denna plats. Det begränsade vårdbeståndet domineras av förra sekelskiftets påkostade stenar, vilka därmed är karaktärsskapande, grusbäddar och dylikt är dock bortrationaliserat. De musealt uppställda vårdarna i nordost besitter höga kulturbeskrivningsvärden som representanter för den hantverksmässiga gravkonsten innan industrialismen. Gyllenhammarska stenen vid koret är kyrkogårdens äldsta vård på ursprunglig plats och minner även om säteriet Böjeryd.

Ett fåtal äldre vårdar har placerats på den gamla kyrkogårdens östra del.

C.F. Gyllenhammars gravvård står ensam öster om kyrkans kor och står troligen på ursprunglig plats.

Utvidgningen från 1910 omfattar kvarter D och E. Ett fåtal högre vårdar finns inom kvarteret, majoriteten av vårdarna representerar dock de ideal som kom att dominera mellan- och efterkrigstiden med breda mellanhöga vårdar.

Utvidgningen från 1972 består av kvarter F och G. de äldre vårdarna i kvarteret har en enklare stram utformning, medan de sentida varierar mer i form och stenmaterial.

Kvarter D och E

Allmän karaktär

Kvarter D och E tillkom på 1910-talet och består av nord-sydliga gravrader med vårdarna vända mot öster. Flera av de äldre gravarna är familjegravar.

Gravvårdstyper

Kvarter D har ett blandat gravvårdsbestånd. Större delen är från 1900-talets förra hälft, äldsta vårderna huggen 1919. Bland dessa finns det såväl högresta stenar som låga och breda, vilka utgjort huvudände i grusbädd med stenram. Idag kvarstår bara två grusgravar intakta. Några få av de resta vårdarna har en mer individuell gestaltning, däribland en bautasten med ekstam i relief och en mindre ekstam i helskulptur. Ett mindre antal vårdar är små liggande stenar med drag av allmän linjegrav. Inom kvarter E rör det sig uteslutande om låga rektangulära stenar i grå respektive svart granit från 1935 – 97. Formspråket är som regel stramt och reducerat modern anda. Titlar förekommer främst i kvarter D och rör sig främst om hemmansägare, lantbrukare och kyrkovärd, vidare byggmästare, köpman och målaremästare.

Kulturbeskrivning och karaktär

Kvarter D har ett brett spektra av gravvårdstyper från hela 1900-talet, men av ursprungliga grusbäddsarrangemang kvarstår endast två exempel, vars värde närmast är pedagogiskt. Genom övergång till gräs är helhetsintrycket idag övervägande efterkrigstida. Det kulturbeskrivande värdet ligger i enskilda vårdar. En rent efterkrigstida karaktär har kvarter E med låga, rektangulära vårdar i gräsmatta där värdet snarast ligger i den övergripande strukturen.

Kvarter F och G

Allmän karaktär

Kvarteren utgör en naturlig fortsättning på de båda föregående. Gravarna ligger i nord-sydliga rader med vårderna vända mot öster. I F är östra hälften outnyttjad och i G finns endast en gravrad längs västra begränsningen. Här finns inga familjegravar.

Gravvårdstyper

Gravvårdsbeståndet håller genomgående en låg profil och vårdarna är från 1972 till idag. Huvudsakliga materialet är grå granit, såväl polerad som opolerad. De äldre av vårdarna har ett stramt formspråk medan det hos de yngre finns en större variation. Titlar förekommer inte, däremot är det ännu vanligt med Orts- och gårdssnamn.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarter F och G har en rent efterkrigstida karaktär med rader av låga, rektangulära vårdar i gräsmatta. Detta är en vanlig företeelse på svenska kyrkogårdar och det kulturhistoriska värdet är närmast kopplat till den övergripande strukturen.

Händelsehistorik

Medeltid

Kyrkogården anläggs.

1763 – 64

Ny kyrka uppförs på den gamlas plats. (JLST)

1910-tal

Utvidgning åt väster. (JLST)

1971

Utvidgning åt väster. Ingenjör Lars-Göran Lindstén, Hyltebruk. Entreprenör Bertil Andersson, Flinteryd. (JLST)

2012

Askgravlund anläggs. Arkitekt Lars Redegård, Kalv.

Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet

Gryteryds kyrkogård har medeltida ursprung, men av detta syns idag inget ovan mark. Kyrkogården består av tre tydliga årsringar. Den ursprungliga delen med kyrkan ligger på en platå och har en rektangulär plan avgränsad med kallmurar, åt väster och söder som stödmurar. Sekelgamla lönnar och lindar är planterade vid murarna men bildar ingen trädkrans. På en lägre nivå i väster ansluter via en trappa två rektangulära utvidgningar som utgör en naturlig fortsättning på kyrkogården. Den första tillkom på 1910-talet och avgränsas med en låg kallmur, den andra anlades 1971 och avgränsas med häckar. Ingångarna till kyrkogårdens olika delar har en samstämd utformning med huggna granitstolpar och strama smidesgrindar. Några få gångar knyter samman kyrkogården, deras sentida asfaltsbeläggning är ett främmande inslag i miljön.

Gravarna på gamla delen ligger söder och nordväst om kyrkan. Gravvårdsbeståndet domineras av det förra sekelskiftets högresta stenar, viket ger området dess karaktär. Gravarnas ursprungliga utförande med grusbäddar och ramar är idag bortrationaliserat, men ett ansenligt kulturhistoriskt värde finns likväl i vårdarna och deras placering. Norr om kyrkan saknas gravar, vilket snarare har en

förklaring i markförhållanden än vidskepliga föreställningar. På den statusfyllda ytan öster om koret står en ensam handhuggen sten från 1812 över Gyllenhammar, ägare till socknens enda säteri. Denna är kyrkogårdens äldsta vård på ursprunglig plats. Kyrkogårdens äldsta vård är en rest häll från 1771, vilken tillsammans med en handfull 1800-talsvårdar, varav två i smide och ett smidesstaket fått en sekundär, museal placering i kyrkogårdens nordöstra hörn. Dessa har ett mycket högt kulturhistoriskt värde som exempel på den hantverksmässiga gravkonsten innan industrialismen.

1910-talets utvidgning har ett blandat gravvårdsbestånd i tid och form. Här återfinns två grusgravar, vilka är de enda som bevarats på kyrkogården. Deras värde är närmast av pedagogisk natur som en spegling av hur större delen av kyrkogården tidigare såg ut. Huvudintrycket av de båda kvarteren är idag närmast efterkrigstida med till stor del låga vårdar i gräsmatta. Detta präglar helt den senaste utvidgningen från 1971, vilken ännu till stor del är outnyttjad. Det efterkrigstida, av rationell skötsel dikterade kyrkogårdsidealet är rikligt företrätt i länet. Dock finns ett visst värde i de övergripande strukturerna. Några av vårdarna på den äldre utvidgningen har höga konst- och personhistoriska värden.

Kyrkogårdar rymmer information om personer, gårdsnamn och försvunna yrken. Person- och lokalhistoriska värden är knutna till vårdar med titel, vilka speglar det gamla bondesamhället. På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar och gravrätter ändras. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och att gravvårdar från olika tider finns representerade.

Att tänka på i förvaltningen av kyrkogården

- Kallmurar, smidesgrindar och grindstolpar är väsentliga delar av kyrkogårdens utformning och definierar de olika årsringarna.
- Äldre lövträd utgör stämningsskapande inslag.
- Vårdar äldre än 1940 eller med titel bör bevaras på plats.
- Smideskors och handhuggna stenar från 1700- och 1800-talen bör finnas med på kyrkans inventarieförteckning.

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:..... 2019-039
Beställare:..... Gislaveds pastorat
Inventering och rapportansvarig:..... Charlotte Mårland
Rapportgranskning:..... Anders Franzén
Län:..... Jönköpings län
Kommun:..... Gislaveds kommun
Socken:..... Gryteryd socken
Fastighetsbeteckning:..... Gryteryd kyrkogård

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museum (JLM)

Länsstyrelsen i Jönköpings arkiv, med kopior ur ATA. (JLST)

Växjö stifts frågelista om kyrkogårdar 1949.

Tryckta källor och litteratur

Gullbrandsson, Robin. 2007. *Gryteryds kyrkogård, Kulturhistorisk karakterisering och bedömning. Gryteryds socken i Gislaveds kommun. Jönköpings län, Växjö stift.* Jönköpings läns museum, Byggnadsvårdsrapport 2007:112

Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Gislaveds kommun. Jönköpings läns museum 1981.

Rogberg, Samuel. *Historisk beskrifning om Småland.* Karlskrona 1770.

Svenskt ortnamnslexikon. Uppsala 2003.

Sverige. Geografisk beskrivning. Del IV. Stockholm 1931.

Sveriges bebyggelse. Landsbygden. Jönköpings län IV. Uddevalla 1957.

Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar

Klass 1

Avser gravplatser av mycket högt kulturhistoriskt värde, vilka skall bevaras utan förändringar. Värdet kan bestå av olika delar. Det kan vara personhistoriskt, konsthistoriskt, socialhistoriskt, teknikhistoriskt, lokalhistoriskt för att nämna några perspektiv. Ålder, representativitet, unicitet, miljöskapande verkan och kvalitet är förstärkande faktorer.

Klass 2

Gravplatser av högt kulturhistoriskt värde. Gravarna i denna grupp har antingen ett miljöskapande värde genom sin form och/eller material eller har ett värde knutet till personhistoria eller titel som berättar något om samhället under gången tid. Dessa gravar bör bevaras utan förändring, men det kan vara acceptabelt att återanvända en vård för att bibehålla en karaktär på en del av kyrkogården, eller flytta vården till en museal uppställning om det är personhistoria eller titel som är det intressanta.

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
A 1	Hög vård i svart granit, hjärtformat inskriptionsyta.	SYSKONEN CARL REINHOLD ANDERSSON *1870 †1909 AMANDA ANDERSSON *1864 †1913 LILLA BERGSLIDA SV. PS. 476 V.1-2	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård, hemvist, psalmboksreferens.	
A 2	Hög vård i rosa granit. Två sidor av vårdens i bruk.	HEMMANSÄGAREN BENGT ANDERSSON *1841 †1913 HUSTRUN HANNA SEVERINA *1855 †1886 JOHANNA ANDERSSON *1860 †1924 BERGSLIDA	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård. Titel, hemvist (ej imålat, på sockeln). Vid återlämnande bör vården vändas, äldre sidan bevaras intakt.	
A 4	Hög korskrönt vård i grå-svart granit. Inskriptionen identiska på vårdens båda sidor.	F.D. HEMMANSÄGAREN EM. ERLANDSON *1831 †1919 HUSTRUN ANNA MAGNUSDOTTER *1827 †1908 VILA I FRID AND. M. EMANUELSON *1863 †1912 SÖDRA BÖJERYD	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård, titel, hemvist. Ovanlig utförning med samma inskription på båda sidor av vårdens.	
A 5	Hög vård i grå-svart granit med slipad dekor.	HÅR HVILAR F.D. KYRKOVÅRDEN KARL ALFRID JOHANSSON FR. SKIFVEBO *1858 †1908 HANS MAKÅ GODA KRISTINA *1860 †1946 ESAIA 38 KAP. 12 V.	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård, titel, hemvist, bibelreferens.	
A 12	Hög vård i röd granit med slipad dekor.	KYRKOVÅRDEN JOHAN ANDERSSON *1844 †1919 HANS MAKÅ EVA KRISTINA *1847 †1925 ROSENKULL	Klass 1 Karaktärsskapande vård med sällsynt utförning. Titel, hemvist.	

A 13	Hög vård i grå granit, slipad dekor. Kraftig påväxt av lavar, delvis svårläst.	MINNE AF A.M. PERSON FR. S. BÖJERYD *1835 †1893 UPP. 21:6 HUSTRUN SARA KRISTINA *1839 †1918	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med. Hemvist.	
B 1	Hög korskrönt vård med slipad dekor i svart granit. Sidor och bakstycke naturromantiskt reliefhuggen.	HEMMANSÅGAREN LARS M. ARVIDSSON *1823 †1910 HUSTRUN MARGARETA *1826 †1898 FR. FINNANÅS HEMMANSÅGAREN HJALMAR ANDERSSON *1897 †1995 HUSTRUN KARIN *1911 †2003 BÖJERYD	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Slipad dekor på korset troligen sentida tillägg.	
B 8	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	LARS J. JOHANSSON *1853 †1918 AUGUSTA KARLSDOTTER *1858 †1909 ELOSHESTRA	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård, titel.	
B 15	Mellanhög vård med slipad dekor.	KYRKVAKTMÄSTAREN B. ANDER SVENSSON *1856 †1949 HUSTRUN SEVERINA SVENSSON *1861 †1931 TIMMERSHULT	Klass 1 Tidstypisk vård, titel, hemvist.	
B 21	Diagonalställd platta av marmor omgiven av funkia.	MINNE EFTER FLICKAN KARIN KARLSDOTTER FR. SKIFVEBO *1905 †1907 LOTTEN ÄR MIG FALLEN IDET LUSTIGA MIG ÄR EN SKÖN ARVEDEL TILLFALLEN PSALT. 16 V. 6	Klass 1 Tidstypisk barnvård och perennplantering. Hemvist, vers, bibelreferens.	

B 37	Hög vård i svart granit. Kraftigare påväxt av lavar, delvis svårläst.	F. KYRKVÅRDEN DAN MAGNUSSON *1823 †1907 HUSTRUN JOHANNA MAGNUSSON *1837 †19?? FR. TIMMERSHULT	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titel, hemvist.	
B 39	Hög vård i grå-svart granit.	HUSTRUN IDA JOHANSSON FR. HENSNÄS *1878 †1907 SONEN JARL JOHANSSON *1900 †1922	Klass 1 Karakträsskapande högre vård. Hemvist.	
B 40	Hög vård i grå-svart granit med slipad dekor.	F.D. HEMMANSÄGAREN ANDREAS JOHANSON *1834 †1913 HUSTRUN INGRID KRISTINA PERSDOTTER *1838 †1915 SV. PS. 499 V. 7. FR. HENSNÄS	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård, titel, psalmboksreferens, hemvist.	
B 41	Häll med dekor och text i relief.	KANTOR K.A. LINDBERG 1862 - 1939 HUSTRUN J. LINDBERG 1884 - 1977 SALIGA ÄRO DE MÄNNISKORSOM I GUD HAVA SIN SÄKERHET.	Klass 1 Modernistisk vård med vers i textram. Titel.	
B 42	Hög korskrönt vård med slipad davidstjärna.	FRU ALBINA LINDBERG *1863 †1901	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård.	

B 45	Hög vård i grå-svart granit med slipad dekor.	MAKARNA BENGT J. BENGTSON *1821 †1914 LUK. 12.:32 PS. 480.1. ANNA KRISTINA ANDERSDOTTER *1828 †1903 FR. MÖLNETÅNGEN DAV. PS. 18:7	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård med slipad dekor. Bibelreferenser, psalmboksreferens, hemvist.	
B 46	Hög vård i grå-svart granit med slipad dekor.	F.D. HEMMANSÅGAREN JOH:S PERSSON *1847 †1921 HUSTRUN KAROLINA PERSSON *1845 †1902 FR. BÖJERYD PS. 66.8.	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med slipad dekor. Titel, hemvist, bibelreferens.	
B 48	Hög vård i grå-svart granit med slipad dekor.	JOHANNES SVENSON *1829 †1902 INGRID ANDERSDOT. *1819 †1904 FR. N:A RÖSHULT	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård, hemvist.	
B 55	Hög korskrönt vård i svart granit med slipad dekor.	C.A. HALLBERG *1834 †1904 H. CHARLOTTA *1836 †1926 FAMILJEGRÄV FR. SÖDRA RÖSHULT S. AUGUST *1866 †1911 D. KRISTINA *1878 †1915 LENNART *1914 †1996 FOLKE *1912 †1998	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård, hemvist.	
B 59	Hög vård i grå granit. Viss sprickbildning och vittring i stenen.	HÄR HVILAR M. SVENSSON FR. GRYTERYD *1828 †1883 JOHANNA SVENSSON *1839 †1911	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård, hemvist.	

C 14	Mellanhög vård i grå granit.	KYRKOHERDE CARL LINDSTÉN *1906 †1976 SVEA LINDSTÉN *1909 †1986 FINNANÄS	Klass 1 Tidstypisk efterkrigstida vård. Titel - verksam vid Gryteryds kyrka.	
C 15	Hög korskrönt vård i svart granit, naturromantiskt reliefhugget bak- och sidostycke.	MINNE EFTER MAKARNA LARS ANDERSSON *1824 †1913 HUSTRUN ANNA SARA LARSDOTTER *1827 †1915 FR. HÖKABÄCK	Klass 2 Karaktärskapande högre vård, hemvist.	
C 21	Hög vård med infälld marmorplatta krönt av händer i porslin.	MAKARNA ALEXANDER STARK F. 1826 D. 1914 INGRID SOFIA F. 1826 D. 1913 FRÅN GÖLLHULT	Klass 1 Karaktärsskapande vård med infällda material	
C 24	Hög vård i grå-svart granit med slipad dekor.	MAKARNA A.J. SAMUELSSON *1837 †1905 JOHANNA PETTERSDOTTER *1841 †1910 FR. BARSLIDA PS. 492.11, 12	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård med slipad dekor. Hemvist, bibelreferens.	
C -	Smidesstaket		Klass 2 Staktetomgärdad grav. troligen ursprungligen grusgrav. Möjligen sekundärt placerad.	

C -	Smideskors, krönt rundkors, hängen saknas. Rost.	IHS NLPS 1848	Klass 1 Förindustriell vård, smideskors med dekorativa ornament och hängen. Vården bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
C -	Smideskors, krönt rundkors, med hängen. Rost.	IHS JAS 1871 ASD 1843	Klass 1 Förindustriell vård, smideskors med dekorativa ornament och hängen. Vården bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
C -	Liten marmorskiva, delvis under jord. Kraftigt bevuxen med lavar, svårläst. Viss vittring.	? KARIN KARLSDOTTER FR. SKIVEBO *1905 †1907 ?	Klass 1 Äldre vård, ingår i samlat parti med sekundärt uppställda vårdar.	
C -	Mellanhög vård med rundat krön.	ANNA BRITTA BÄCK *1810 †1899	Klass 1 Äldre vård, ingår i samlat parti med sekundärt uppställda vårdar.	
C -	Mellanhög-hög vård med rundat hörn och slipad dekor. Kraftigt bevuxen med lavar, svårläst.	HÄR HVILAR STOFDET AF ANDERS BENGTTSSON FRÅN ? FÖDD 1782 DÖD 1853 ?	Klass 1 Äldre vård, ingår i samlat parti med sekundärt uppställda vårdar.	

C -	Mellanhög-hög vård med rundat hörn och slipad dekor. Kraftigt bevuxen med lavar, svårläst.	HÄR FÖRVARAS ? PETER ERLANDSSON FRÅN NORRA ? FÖDD 1816 DÖD 1853 PS 340	Klass 1 Äldre vård, ingår i samlat parti med sekundärt uppställda vårdar.	
C -	Liten vård med rundat hörn. Kraftigt bevuxen med lavar, svårläst.	? ANDERS ANDERSSON ? FÖDD 1782 DÖD 1853 PS. 70	Klass 1 Äldre vård, ingår i samlat parti med sekundärt uppställda vårdar.	
C -	Liten vård med rundat hörn.	HUSTRUN A. MARIA JOHANSSON *1839	Klass 1 Äldre vård, ingår i samlat parti med sekundärt uppställda vårdar.	
C -	Vård?		Klass 1 Ingår i samlat parti med sekundärt uppställda vårdar.	
C -	Del av granitflis, ej komplett inskription. Lavpåväxt, svårläst.	?? ? HESTRA	Klass 1 Äldre vård, ingår i samlat parti med sekundärt uppställda vårdar.	

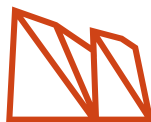
C -	Hög vård i kalksten med brutet krön.	SERGEANTEN HERR C.F. GYLLENHAMMAR FÖDDES PÅ NORRA BÖLJERYD DEN 6 MAJ 1748 DÖD DÄRSTÄDES DEN 21 AUGUSTI 1812 ES. 57. C. 2.V. DE SOM REDELIGEN FÖR SIG VANDRAT HAFVA KOMMA TILL FRID OCH HVILA UTI DERAS KAMRAR ENDE SONEN KYRKOHERDEN I SÖNDERUM J.M. GYLLENHAMMAR LÄT RESA DENNA STEN TILL TACKSAMT MINNE AF DEN ÄLSKADE FADEREN.	Klass 1 Karaktärsskapande äldre vård, titel, hemvist, bibelcitat.	
D 1	Hög vård i rosa-grå granit.	HUSTRUN IDA MATHILDA LARSSON FR. HÖKABACK *1862 †1919 VILA I FRID	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Hemvist.	
D 2	Diagonal håll i svart granit.	JOHANNES CARLSSON *1823 †1919 CHARLOTTENBORG	Klass 1 Tidstypisk mindre håll i ovanligare utformning. Hemvist.	
D 3	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	MINNE ÖVER JOH. E. SVENSSON FR. HÖKABÄCK *1895 †1919 VILA I FRID	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Hemvist.	
D 8	Hög vård i svart granit. Kraftig påväxt av lavar, svårläst.	KARL AUGUST ANDERSSON FR. ÖEN 1842 - 1923 HUSTRUN HELENA MARIA 1851 - 1927	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Hemvist.	

D 11	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	HEMMANSSÄGAREN F.A. PETERSSON *1850 †1922 AUGUSTA MARIA PETERSSON *1850 †19?? FINNANÄS SV. PS 473	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Hemvist, psalmboksreferens.	
D 17	Hög vård i grå-svart granit med reliefhuggen sten.	HEMMANSSÄGAREN LARS SEVERIN LARSSON *1858 †1919 HUSTRUN ALIDA KAROTEA LARSSON *1870 †1957 SKIVEBO	Klass 1 Karaktärsskapande tidstypisk högre vård. Titel, hemvist.	
D 18	Mellanhög-hög vård i svart granit. Händer i relief.	MINNET ÅT JOSEFINA JOHANSSON FÖDD I BÖJERYD 1879 DÖD I FLATEHULT 1924 VILA I FRID	Klass 2 Tidstypisk vård, födelseort och hemvist. Dekor i relief.	
D 21	Liten diagonal häll i vit marmor i form av uppslagen bok.	ANDERS CARLSSON HOLISLIDA *1858 †1927 SALIGA ÄRO DE SOM I HERRANOM DÖ.	Klass 1 Tidstypisk mindre häll i ovanligare utformning. Hemvist, bibelcitats.	
D 23	Mellanhög-hög vård i svart granit med slipad dekor.	HEM.-ÄG. BIRGER LARSSON 1890 - 1930 MAKAN LINNÉA 1896 - 1988 SKIVEBO	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, hemvist.	

D 30	Mellanhög vård i rosa granit skulpterad till en ekstam, krönt av en vit porslinsduva. Inskription på håll i vit marmor i form av en uppslagen bok, lutad mot stammen.	LANDTBROKAREN CARL ELOF BEGTSSON FR. MÅLNEÄNGEN *1862 †1920 JOH. 11:25 HUSTRUN EMMA JOSEFINA FÖDD EMANUELSSON *1877 †1963 MATT. 12:20	Klass 1 Karaktärsskapande konstnärligt utformad vård sammansatt av håll samt mellanhög vård.	
D 34	Låg bred vård i röd granit.	MÅLAREMÄSTARE AXEL THEORIN 1857 - 1932 HUSTRUN EMMA 1860 - 1952	Klass 1 Tidstypisk gavelvård, ursprunglig grusgrav.	
D 35	Hög vård med ekstam och ekblad i relief.	LANDTBROKAREN P.S. PETTERSSON *1850 †1932 FINNANÅS	Klass 1 Karaktärsskapande skulpturerad vård. Titel, hemvist.	
D 45	Mellanhög vård i rosa granit med dekor i relief.	LANDTBROKAREN JOHAN PETTER ANDERSSON *1840 †1927 HUSTRUN KAROLINA *1856 †1919 FR. SÖDRA BÖJERYD JOSEFINA *1884 †1923 ALFRED *? †1955	Klass 2 Tidstypisk vård. Titel, hemvist.	
D 47	Bred mellanhög gavelvård med lägre flyglar i svart granit. Två sekundära hållar i röd granit.	KÖPMAN ERN. ANDERSON FAMILJEGRAV WIVAN *1895 †1953 ELSA *1909 †1931 TIMMERSHULT EDMUND *1866 †1930 MATILDA *1867 †1960 TIMMERSHULT	Klass 2 Tidstypisk vård, ursprungligen gavelvård vid grusgrav. Titel, hemvist.	

D 48	Bred mellanhög gavelvård med lägre flyglar i grå granit samt håll i svart granit.	BYGGMÄSTARE J.A. JOSEFSSON *1856 †1932 AUGUSTA JOSEFSSON *1856 †1947 HOLTSLIDA FRIDA TERESIA JOHANDOTTER FR. HOLTSLIDEN *1895 †1896	Klass 2 Tidstypisk vård, ursprungligen gavelvård vid grusgrav. Titel, hemvist. Barnadödlighet.	
D 59	Bred mellanhög gavelvård med lägre flyglar i grå granit med slipad dekor. Två sidor i bruk.	HEMMANSÄGAREN JOH:S TÖRNQVIST *1854 †1929 EMMA TÖRNQVIST *1867 †1947 JESUS ÖPPNAT PÅRLEPORTEN SÅ ATT JAG FÅR KOMMA IN GENOM BLODET HAR HAN FRÄLST MIG OCH BEVARAT MIG SOM SIN.	Klass 2 Tidstypisk vård, ursprungligen gavelvård vid grusgrav. Titel, hemvist, lovsång. Vid återlämnande bör vården vändas.	
D 60	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	P.A. JOHANSSON *1876 †1947 AUGUSTA JOHANSSON F. ROOS *1872 †1935 BÖJERYD BLODET HAR RENAT SYNDERNA FÖRLÄTNA PORTARNA UPPLÄTNA EVIGT LIV TACK JESUS	Klass 2 Tidstypisk vård med slipad dekor, hemvist, lovsång.	
D 61	Grusgrav med stenram, bred mellanhög gavelvård med lägre flyglar i svart granit.	K.J. EMANUELSON *1854 †1939 ANNA EMANUELSSON *1853 †1943 ÅHYLTE	Klass 2 Tidstypisk grusgrav med gavelvård.	
D 62	Grusgrav med stenram, mellanhög gavelvård.	ALFR. EMANUELSSON ALFRED *1879 †1971 ANNA *1866 †1951 JOH. EV. 17:24	Klass 2 Tidstypisk grusgrav med gavelvård.	

År 2019 genomfördes en kulturhistorisk inventering av alla gravar på Gryteryds kyrkogård. Föreliggande rapport presenterar inventeringen och ger ett förslag till bevarandeplan.

Byggnadsvårdsrapport 2020:24
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM